

Insesti – sanallistamisen keinoja, selviytymisen strategioita

Selvitys apurahan käytöstä

Alli Paasikiven Säätiölle

14.1.2014

Eva Maria Korsisaari
FT, tutkijatohtori
Helsingin yliopisto

Alli Paasikiven Säätiö on myöntänyt minulle 10.500 euroa keväällä 2012 kirjoittaakseni lasten seksuaalista hyväksikäyttöä käsittelevän tutkimusartikkelin tai pienen kirjan nimeltä *Insesti – sanallistamisen keinoja, selviytymisen strategioita*. Käytin apurahan aikavälillä 1.7.–31.12.2013 vapauduttuani 31.5.2013 Helsingin yliopiston sukupuolentutkimuksen yliopistonlehtorin määräaikaisesta toimesta.

Nyt, apurahakauden juuri päätyttyä, kiitän sydämestäni Alli Paasikiven Säätiötä saamastani taloudellisesta tuesta. Apunne on mahdollistanut minulle muusta työstä vapaan kuuden kuukauden mittaisen tutkimusjakson, jonka aikana olen perehtynyt niin insestistä kirjoitettuun kaunokirjallisuuteen kuin tutkimuskirjallisuuteenkin sekä laatinut insestiä, sen sanallistamista ja siitä toipumista koskevan pienen kirjan / artikkelin käsikirjoituksen.

Käsikirjoitukseni *Insesti – sanallistamisen keinoja, selviytymisen strategioita* on luonteeltaan poikkitieteellinen ja se kuuluu sekä kirjallisuudentutkimuksen, sukupuolentutkimuksen että etiikan alaan. Työn keskiössä on insesti, jolla tarkoitan ennen muuta vanhemman lapseensa tai tämän jälkeläiseen kohdistamaa seksuaalista hyväksikäyttöä. Luen myös sisarusten välisen seksuaalisen hyväksikäytön tutkimuksessani insestin piiriin.

Kirjoitukseni seuraa aika tarkkaan jo tutkimussuunnitelmassa hahmottelemani ideaa. Suurin muutos koskee aineistoa: tarkoitukseni oli perehtyä neljään suomalaiseen insestiä käsittelevään romaaniin, Hilikka Ravilon teokseen *Mesimarjani, pulmuni, pääskyni* (1997), Veera Lahtisen teokseen *Ja tästä ei sitten puhuta* (2001), Maria Peuran teokseen *On rakkautes ääretön* (2001) sekä Katja Ketun teokseen *Surujenkerääjä* (2005). Tutkimustyön edetessä hedelmälliseksi osoittautui kuitenkin neljään teokseen syventymisen sijaan keskittyä yhteen inestikuvaukseen, ja niinpä perehdyin tutkimuksessani ennen kaikkea Maria Peuran suorasukaiseen ja samalla omaperäistä lyyristä ilmaisua kehkeyttävään romaaniin *On rakkautes ääretön*. Peuran teos valottaa vaikuttavasti niin insestiin syllistyvän ukin kuin tämän hyväksikäytön uhrinkin, kuusivuotiaan Saaran ajatuksia ja kokemuksia avaten pääsyn molemman osapuolen mielenmaisemaan.

Nyt päättyneessä hankkeessani tulevat toteutetuiksi kolme päätehtävää. Selvitin ensinnäkin 1.) kuinka viimeaikaisessa kotimaisessa naisten kirjoittamassa kaunokirjallisuudessa on käsitelty perheen sisällä tapahtuvaa lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Näistä teoksista päätin keskittyä erityisesti Maria Peuran kiitettävään ja palkittuun esikoisteokseen *On rakkautes ääretön* (2001). Tarkoitukseni oli etsiä

suomalaisesta kaunokirjallisuudesta uudenlaisia kuvia ja käsitteitä puhua inestistä sekä pohtia seksuaalista hyväksikäyttöä kuvaavien mieli- ja kielikuvien etäännyttävää ja mahdollisesti myös eheyttävää vaikutusta. Niinpä analysoin ennen kaikkea niitä kuvia ja käsitteitä, joilla Maria Peura inestii kuvaa: selvitin miten hän sanallistaa pienen tytön kokemusta inestistä ja myös miten hän sanallistaa inestiin syyllistyvän miehen kokemusta seksuaalisista kanssakäymisistään lapsenlapsensa kanssa. Samalla valotin millaisia syitä Peura teoksessaan hahmottelee inestiseen suhteeseen ryhtymiselle ja millaisia selviytymisstrategioita inestin uhri ja myös siihen syyllistyvä kehkeyttävät voidakseen elää järkyttävien kokemusten keskellä ja jälkeen. Millaiset mieli- ja kielikuvat auttavat ukkia ja Saaraa ymmärtämään ja kestäämään heidän välistään suhdetta sekä suhteuttamaan sen ympäröivään yhteisöön ja siinä voimallisesti vaikuttavaan uskonnollisuuteen?

Näiden kielellisten ja kirjallisuudentutkimuksellisten selvitysten ohella tutkimushankkeeni toinen 2.) anti on sukupuolentutkimuksellinen. Käsittelen työssäni inestii sukupuolittuneena ilmiönä. Väkivalta on sukupuolesta riippumaton ongelma sikäli, että kummatkin sukupuolet kykenevät väkivaltaan. Väkivalta on kuitenkin myös sukupuolittunutta eli sukupuolen mukaan jakautunutta muun muassa sikäli, että väkivaltarikosten tekijät ovat useimmiten miehiä. Rikoksissa, joissa lasta on käytetty seksuaalisesti hyväksi, noin yhdeksässä tapauksessa kymmenestä tekijä on mies ja uhri tyttö. Naisten tekemät rikokset ovat yksittäistapauksia; myös poikien seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyy useimmiten mies.

Rikollisuustilastoista ja uhritutkimuksista löytyvien, väkivallan sukupuolittuneesta luonteesta kertovien lukujen rinnalla väkivallan ja sukupuolen kytköksen selvittäminen edellyttää analyyseja väkivallan sukupuolittuneesta *dynamiikasta* – tutkimuksia siitä kuinka väkivalta, sukupuoli ja seksuaalisuus kietoutuvat toisiinsa kulttuurisesti ja rakenteellisesti. Niinpä otin tutkimuksessani huomioon sukupuolen ja seksuaalisuuden merkityksen hyväksikäytöstä ja väkivallasta kirjoittaessani – tilastoihin viittaamisen ohella selvitin kuinka romaanissa *On rakkautes ääretön* sukupuolisuus ja seksuaalisuus, mieheys ja naiseus, isovanhemmuus ja tyttöys kietoutuvat uhriuden, hyväksikäytön, vallan ja väkivallan kanssa niin käsitteiden kuin toiminnankin tasolla. Tulkintani mukaan Maria Peuran teoksessa sekä toistetaan vakiintuneita sukupuolirooleja että tarjotaan mahdollisuus sukupuolisuuden ja seksuaalisuuden uudelleen määrittelyyn ja uudelleen käsitteellistämiseen. Samalla pienelle Saaralle raottuu mahdollisuus vapautua uhrin stigmasta ja häpeän taakasta.

Näiden tehtävien lisäksi tutkimukseni 3.) puntaroi inestii filosofian ja etiikan tasolla maisemanani Maria Peuran teos sekä apunani inestii käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Olen koetanut käsikirjoituksessani jäsentää inestin uhrin kokemaa vyyhteä, jossa paha, hyvä, oikea, väärä, salaisuus, valta, kunnioittaminen, kapina, syyllisyys, uhma, häpeä, ruumiillisuus, seksuaalisuus, kipu, mielihyvä, lapsuus, vanhemmuus, isovanhemmuus, yhteisöllisyys sekä painokkaalla tavalla myös uskonto ja uskonnollisuus kietoutuvat toisiinsa. Maria Peuran romaanin kanssa ja avulla eläydyin nimenomaan lapsen kokemuksiin seksuaalisista tapahtumista, joita kuvaamaan aikuisten välistä eroottista kanssakäymistä koskeva sanasto on riittämätön tai jopa harhaanjohtava. Samalla koetin vastata muun muassa seuraaviin tähdellisiksi kokemiini kysymyksiin: Miksi inesti satuttaa syvästi ja traumatisoi helposti? Miten saada inestin tekijä kantamaan häpeää sen sijaan että sitä jää usein kantamaan inesti uhri? Miten käsitteellistää inestii – löytää ilmauksia, jotka eivät syyllistä ja leimaa inestii kokeneita, mutta kertovat kuitenkin tapauksen tuskallisuudesta? Miten selvitä inestistä?

Toivon kirjoitukseni välittävän oivalluksen siitä, kuinka järkyttävä kokemus inesti uhrilleen on. Samanaikaisesti toivon Maria Peuran teoksen kanssa keskustelevan ja sen kuvauksesta ammentavan tutkimukseni tarjoavan joitain ideoita jäsentää ja sanallistaa inestin kokemusta – sekä vaikka hiukkaskin lohtua ja toivoa inestiä kokeneille. Tutkimukseni tuo esiin jälleen kerran inestin satuttavuuden, mutta myös selviytymisen mahdollisuuksia. Inestiä koettuaankin on mahdollista vielä elää täyttä elämää.

TUTKIMUKSENI KAUNOKIRJALLINEN MAISEMA:

Peura, Maria: *On rakkautes ääretön*. Tammi. Helsinki. 2001.

TUTKIMUKSENI TEOREETTISTA TAUSTAA:

Brownmiller, Susan: *Against Our Will. Men, Women and Rape*. Secker & Warburg. Lontoo. 1975.

Cahill, Ann J.: *Rethinking Rape*. Cornell University Press. Ithaca. Lontoo. 2001.

Heiskanen, Markku ja Piispa, Minna: *Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Tilastokeskus. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Oikeus 1998: 12. Helsinki. 1998.

Heiskanen, Markku ja Ruuskanen, Elina: *Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa*. Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipolitiikan Instituutti. Julkaisu numero 66. Helsinki. 2010.

Hinkkanen, Ville: *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki. 2009.

Honkatukia, Päivi, Niemi-Kiesiläinen, Johanna ja Näre, Sari: *Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta*. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 13. Helsinki. 2000.

Honkatukia, Päivi: ”Nuorena koettu seksuaalinen väkivalta selviytymisen näkökulmasta.” Teoksessa *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Toimittaneet Sari Näre ja Suvi Ronkainen. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 2008.

Hurtig, Johanna: *Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Vastapaino. Tampere. 2013.

Keskinen, Suvi: *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt*. Tampere University Press. Tampere. 2005.

Laitinen, Merja: *Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä*. Vastapaino. Tampere. 2004.

Rikollisuustilanne 2010. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 258. Helsinki. 2011. (Kainulainen, Heini, Honkatukia, Päivi ja Niemi,

Hannu: ”Seksuaalirikokset” (s. 97–98); Kainulainen, Heini ja Honkatukia, Päivi: ”Raiskaus” (s. 98–102); Niemi, Hannu: ”Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset” (s. 103–109); Niemi, Hannu: ”Muut seksuaalirikokset” (s. 109–113); Niemi, Hannu: ”Seksuaalirikosten uhrin” (s. 113–114); Honkatukia, Päivi: ”Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina” (s. 239–256).

Ronkainen, Suvi: ”Sukupuolistunut väkivalta ja uhriutumisen paradoksit.” *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*. 38: 2. 2001.

Ronkainen, Suvi: ”Väkivallan valta.” Teoksessa *Itkua ikä kaikki? Kirjoituksia naisesta, vallasta ja väkivallasta*. Toimittaneet Satu Apo, Anu Koivunen, Leena-Maija Rossi ja Kirsi Saarikangas. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 2002.

Ronkainen, Suvi: ”Intiimi loukkaus ja haavoittuvuus. Seksuaalisen väkivallan ja pornografisoivat narratiivit.” Teoksessa *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Toimittaneet Sari Näre ja Suvi Ronkainen. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 2008.

Ronkainen, Suvi ja Näre, Sari: ”Intiimin haavoittava valta.” Teoksessa *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Toimittaneet Sari Näre ja Suvi Ronkainen. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 2008.